
КИТАЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

UDC 821.161.2-1Українка:81'255.4=161.2=581
DOI <https://doi.org/10.51198/chinesest2024.02.030>

VARIABILITY OF TRANSLATIONAL INTERPRETATIONS OF LESIA UKRAINKA'S POEM "MY PATH": AN IMAGOLOGICAL ASPECT

K. Benedik

Postgraduate student at the Department of the Far East
and Southeast Asia Languages and Literatures
Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko
National University of Kyiv
14, Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, 01601, Ukraine
benedikekaterina@gmail.com

At the beginning of the 20th century, the "New Culture Movement" in China marked the process of modernizing Chinese literature. In search of new ideas, Chinese literary scholars actively engaged in translating global literary works. Ukrainian literature was no exception, as its principal themes resonated with Chinese society. Consequently, translations of Lesia Ukrainka's works into Chinese language emerged. The oeuvre of the Ukrainian poetess gained considerable representation in China, with her poem "My Path" being translated into Chinese three times: by Ge Baoquan in 1948, by Lan Man in 1987, and by Li Hai in 1995. This article aimed to highlight the relevance of this poetry for the recipient's literature, as well as to examine the strategies for reproducing its lyrical subject through the perspective of *other* culture. Through textual analysis, the article explores the characteristics of three Chinese adaptations of the poem "My Path" through the lens of imagology. The research revealed a methodological and imagery-related affinity among these Chinese translations, despite their lexical diversity. Although the Chinese translators worked with different Russian sources during the translation process, which influenced the form and lexical transformations, the central themes of self-discovery, romantic depictions of nature, illustrated by Lesia Ukrainka, and the socio-historical peculiarities of Chinese culture, allowed the Chinese translators to emotionally connect the translated texts with the Chinese recipient. From the perspective of imagology, the main methods and strategies of translation, as well as the reproduction of *other* culture images through the lens of one's own culture, were examined. To connote and emotionally bring the translated text closer to the reader, Chinese translators mostly used the domestication strategy. Moreover, using the method of renomination, realities from the original text were replaced with those closer to Chinese culture. Noteworthy is the inclination of Chinese translators towards using *chengyu* (Chinese idioms) and traditional poetic images to bring the translation closer to the recipient culture. Considering the peculiarities of the Chinese poetic tradition, Chinese-language adaptations of the poem "My Path" shed the revolutionary and challenging motifs present in the Russian-language originals, thereby reflecting the romantic ideas of finding one's path and purpose, as well as contemplations on the artist's ideals originally reproduced by Lesia Ukrainka.

Key words: Lesia Ukrainka, Chinese literature, translation strategies, imagology, translation of realia, recipient's culture.

ВАРІАТИВНІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ПОЕЗІЇ «МІЙ ШЛЯХ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ КИТАЙСЬКОЮ МОВОЮ: ІМАГОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

К. Ю. Бенедік

На початку ХХ ст. «Рух за нову культуру» в Китаї ознаменував процес модернізації китайської літератури. У пошуках нових ідей китайські літературознавці почали активно перекладати світову літературу. Українська література не стала винятком, оскільки її провідні ідеї виявилися актуальними для китайського суспільства. Як результат, з'явилися переклади творів Лесі Українки китайською мовою. Творчість української поетеси згодом була широко представлена в Китаї, лише вірш «Мій шлях» був перекладений китайською мовою тричі: Ге Баоцюанем у 1948 році, Ланем Манем у 1987 році та Лі Хаєм у 1995 році. Мета цієї статті полягала у виявленні актуальності даної поезії для літератури реципієнта, а також дослідження стратегій відтворення її ліричного суб'єкта крізь призму *чужої* культури. Шляхом проведення текстового аналізу у статті було досліджено особливості трьох китайських адаптацій вірша «Мій шлях» крізь призму імагології. Під час дослідження було виявлено методологічну й образну спорідненість китайських перекладів, попри їх лексичну різноманітність. Китайські перекладачі послуговувалися різними російським підрядниками в процесі перекладу, що в подальшому вплинуло на форму та лексичні трансформації, проте провідні ідеї пошуку себе та романтичні образи природи, змальовані Лесею Українкою, а також соціально-історичні особливості китайської культури, дали змогу перекладачам емоційно наблизити тексти перекладів до китайського реципієнта. З погляду імагологічного аспекту було досліджено основні методи та стратегії перекладів, а також відтворення образів *чужої* культури крізь призму *своєї*. Задля конотативного й емоційного наближення тексту перекладу до читача китайські перекладачі здебільшого послуговувалися стратегією доместикації. Так, за допомогою методу реномінації реалії з тексту оригіналу були заміщені реаліями, близькими до китайської культури. Прикметним є також тяжіння китайських перекладачів до вживання *чен'юїв* (китайських ідіом) і традиційних поетичних образів, з метою наближення перекладу до культури реципієнта. Зважаючи на особливості китайської поетичної традиції, китайськомовні адаптації поезії «Мій шлях» позбулися мотивів революційності та виклику, які простежувались у російськомовних підрядниках, тим самим відобразивши романтичні ідеї пошуку свого шляху і призначення, та роздуми над ідеалами митця, закладені Лесею Українкою.

Ключові слова: Леся Українка, китайська література, стратегії перекладу, імагологія, переклад реалій, культура реципієнта.

Імагологічний аспект наразі є однією з провідних течій у сфері досліджень перекладознавчої компаративістики. Важливими питаннями в подібних компаративних дослідженнях постають: причина й актуальність трансформації тексту *чужої* культури в контексті *своєї* культури; те, як ця *чужа* культура репрезентується для реципієнтів. Поезія «Мій шлях» Лесі Українки була перекладена китайською мовою тричі, у різні історичні етапи розвитку КНР. Варто зауважити, що всі ці переклади були вторинними й мали російські адаптації за першоджерело. Уперше вірш «Мій шлях» китайською переклав Ге Баоцюань (戈宝权, 1913–2000), відомий китайський літературознавець і перекладач, який також переклав близько ста п'ятдесяти поетичних текстів з «Кобзаря» Тараса Шевченка. У липневому випуску 1948 р. літературного журналу «Література та мистецтво Радянського Союзу» (《苏联文艺》) він опублікував статтю про творчий шлях Лесі Українки, а також п'ять перекладів її поезій, у тому

числі і «Мій шлях» [Vorobei 2021, 278]. У 1987 р. вірш «Мій шлях» був перекладений Ланем Манем (藍曼), який переважно займався перекладацькою діяльністю й обіймав посаду начальника відділу рекламно-просвітницької роботи 4-ї польової армійської дивізії спеціального призначення. У 1995 р. виходить поетична збірка «Жіноча поезія Європи та Америки» (《欧美女子诗选》), у ній також був представлений переклад поезії «Мій шлях», виконаний Лі Хаєм (李海) [Vorobei 2021, 278–284].

Шляхом текстового аналізу було виявлено, що за першоджерело китайські перекладачі брали різні російські переклади вірша. Ге Баоцюань послуговувався перекладом Є. Благініної, опублікованим у 1946 р.¹, який в інтерпретації російської перекладачки скоротився до п'яти шестирядкових строф замість оригінальних восьми шестирядкових строф. Переклади Лань Маня та Лі Хая були виконані з більш пізніх публікацій перекладів П. Карабана. Прикметним є те, що деякі збірки перекладів Лесі Українки російською мовою містили переклад вірша «Мій шлях» П. Карабана, який також мав п'ять шестирядкових строф^{2,3}. Та згодом починає публікуватися переклад П. Карабана поезії «Мій шлях», у якому вже міститься сім шестирядкових строф, що майже відтворює форму оригіналу. Зокрема, цей варіант перекладу присутній у збірках «Леся Українка. На крилах пісень» 1971 р. та «Леся Українка. Обране» 1984 р.^{4,5}, хоча у збірці «Леся Українка. Зоряне небо» 1988 р.⁶ було опубліковано попередню, коротшу за формою адаптацію вірша. Очевидно, Лань Мань та Лі Хай орієнтувалися на переклад, опублікований у збірках 1971 та 1984 рр. На відміну від Ге Баоцюаня, їх переклади вийшли значно пізніше, у 1987 та 1995 рр. відповідно, і також відтворювали форму з семи шестирядкових строф.

Розглядаючи художній переклад з погляду імагологічного аспекту, не можна оминути приклади застосування перекладачами стратегій *доместикації* чи *форенізації* задля наближення тексту перекладу до *своєї* культури або ж культури *чужої*. Першим, хто звернув увагу на категорії перекладу та протиставляв вільний переклад буквальному, був римський письменник і оратор Марк Туллій Цицерон (106–43 рр. до н. е.). У 14-й главі 5-го тому свого трактату «Найкращий з роду ораторів» (*лат. De Optimo Genere Oratorum*)⁷ Цицерон зазначав, що переклад має зберігати загальний стиль і силу мови; відтворюючи форму, проте використовуючи мову, яка відповідає звичкам висловлювання реципієнта [Ren 2023].

Ця дискусія розширилась у 20-му ст., коли Лоуренс Венутті ввів до теорії перекладу терміни *доместикація* та *форенізація* [Venuti 2000]. Дослідник зазначав, що *доместикація* базується на етноцентричному підході, тобто текст перекладу має адаптуватися до культури реципієнта, що сприяє легшому розумінню трансформованого тексту й емоційно наближує твір до читача. З іншого боку, стратегія *форенізації*, ставить за мету зберегти культуру мови оригіналу, тим самим наблизити реципієнта до

¹ Леся Українка. Избранное / под ред. П. Антокольского, М. Бажана, Ал. Дейча, Вл. Россельса. Москва : ОГИЗ, 1946. 606 с.

² Леся Українка. Стихотворения и поэмы. Том первый / под ред. Ал. Дейча. Москва : Государственное издание художественной литературы, 1950. 355 с.

³ Леся Українка. Избранные произведения / под ред. Ал. Дейча. Ленинград, 1951. 750 с.

⁴ Леся Українка. На крыльях песен / под ред. Ал. Дейча. Москва : Правда, 1971. 33 с.

⁵ Леся Українка. Избранное / под ред. Ал. Дейча. Москва : Правда, 1984. 431 с.

⁶ Леся Українка. Зоряне небо / под ред. І. О. Денисюка. Львів : Каменяр, 1988. 77 с.

⁷ Marcus Tullius Cicero. Cicero in twenty-eight volumes. Vol. 5, Chapter XIV: Brutus. Orator / translated from Latin by H.M. Hubbell. London: Harvard University Press, 1939, pp. 53–56.

автора твору та його ідеї [Yang 2010]. Під впливом «Руху за нову культуру» (*кит. 新文化运动*)⁸ китайські перекладачі на початку ХХ ст. активно перекладали твори світової літератури. Поступово, в процесі інтуїтивних пошуків, виникали дискусії щодо стратегій перекладу, та через культурну віддаленість китайські перекладачі були схильні до використання стратегії *доместикації*.

«Мій шлях» – єдиний вірш Лесі Українки, який має таку варіативність китайських перекладів, що показує його актуальність для китайського реципієнта в різні етапи становлення та розвитку КНР. Леся Українка розмірковує над власними ідеалами та прагненнями, визначаючи своє покликання як шлях поета, і частково звертається до ідей рівності та братерства, які проголошувала Французька революція⁹. Ці міркування виявились актуальним як для Ге Баоцюаня напередодні становлення Китайської Народної Республіки в 1949 р., так і для Ланя Маня та Лі Хая в період політики реформ і відкритості¹⁰.

Превалювання колективістської філософії

Протиставлення образу самотнього мандрівника і шляху, який легше долається разом з однодумцями, набуває особливого значення в контексті перекладів творів Лесі Українки. У російських перекладах часто хибно акцентували увагу на її образі як революціонерки, тоді як у китайських адаптаціях ці образи відображаються крізь призму китайської філософії колективізму, що є рисою, притаманною національному менталітету.

Розглядаючи питання колективізму й індивідуалізму в різних національностях з огляду на суспільне життя та устрій, український філософ Іван Мірчук (1891–1961) виділяє індивідуалізм як одну з характеристик світогляду українського народу. Цей індивідуалізм проявляється також у господарському устрої України, де історично утвердилося індивідуальне землеволодіння, що зумовлює повагу до приватної власності [Mirschuk 1942].

Особливості китайської географії та клімату, навпаки ж, вимагали інших рішень і підходів у господарській діяльності. Наприклад, у період династії Східної Чжоу (东周, 771–256 рр. до н. е.), коли китайське суспільство вже мало централізований бюрократичний апарат з розгалуженою ієрархією, здійснюється перехід до іригаційного (зрошувального) землеробства. З огляду на технічний рівень тих часів ця система вимагала колективних зусиль для викопування каналів, що сприяло ідеологічному запиту для зміцнення влади династії. Приблизно в той же час починає формуватися така філософсько-релігійна течія, як конфуціанство¹¹, яка пізніше стане однією з головних філософських доктрин в далекосхідному регіоні. Роздумуючи про концепцію влади, Конфуцій зазначає: «Хороший уряд полягає в тому, аби правитель був правителем, міністр був міністром, батько був батьком, а син був сином»¹², а також підкреслює необхідність

⁸ Процес культурно-літературної модернізації у китайському суспільстві на початку ХХ століття, поштовхом до якого став «Рух 4-го травня» (*кит. 五四运动*) 1919 р.

⁹ Революція 1789–1799 рр. у Франції, яка завершилась поваленням монархії та встановленням республіки.

¹⁰ Програма соціально-політичних реформ в КНР, розпочатих Ден Сяопіном у 1978 р.

¹¹ Китайська філософсько-релігійна школа, заснована Конфуцієм у 6 ст. до н. е., яка в подальшому стала основою китайського соціального та політичного устрою.

¹² 孔子，论语：颜渊，11。URL: <https://ctext.org/analects/yan-yuan/zhs> (дата звернення 29.05.2024).

Таблиця 1

Оригінал українською	Переклад російською (1984 р.) П. Карабана	Переклад китайською (1987 р.) Ланя Маня
1. Самій не довго збитися з путі, Та трудно з неї збитись у гурті	Пути мы в одиночку не найдем, Вернее путь, коль вместе мы пойдём!	让我们结成可信的旅伴, 孤身跋涉, 无路可寻! <i>Давайте, станемо вірними попутниками, Адже подорожуючи наодинці, неможливо знайти шлях!</i>
2. Коли ж на довгому шляху прийдеться Мені почути співи гучні, вільні	Когда кому-нибудь блеснут те звезды в очи И он их встретит гимнов вольным, шумным	当那星光亮在人们的眼中, 人们便把它们欢迎、歌颂— <i>Коли зоряне сяйво засяє в очах людей, Вони будуть зустрінуть його, прославляючи</i>
3. Найтяжчий для того, хто самотний!	Трудней всего для тех, кто одинокий!	对 孤旅者 更加难行犷 <i>Для тих, хто подорожує наодинці, (шлях) ще більш важкий та жорстокий</i>

дотримання *ритуалів*¹³, таким чином вибудовуючи складну ієрархічну структуру з правил, обрядів і церемоніалу. Подібна система вкоренилася в китайському суспільстві, підкреслюючи централізованість державного апарату й колективну свідомість нації.

Таким чином, аналізуючи перекладацькі інтерпретації вірша Лесі Українки «Мій шлях» китайською мовою, можна відзначити, що тема об'єднання, яка є близькою китайському реципієнту, відображена безпосередньо в самих перекладах через окремі рядки (табл. 1).

Для граматики китайської мови характерною є «топіково-коментарева» система, коли спершу окреслюється ситуація, а потім подається коментар до неї. Так, у першому прикладі Лань Мань зміщує акценти та виносить провідну тезу про успіх колективних зусиль наперед, аргументуючи цю думку у другій частині речення. У другому прикладі, займенник *він* змінюється на *люди*, що переносить дію з конкретної людини, на певну масу, репрезентуючи тим самим народ. Відтворення лексеми *самотній* у перекладі Ланя Маня, окрім прямого значення (*кит.* 孤旅者 *досл.* той, хто мандрує наодинці), може також перекладатись, як *покинуте та безпорадне військо*, тим самим підсилюючи негативну конотацію образу *самотності* у вірші, протиставляючи її образу *згуртованості*. До прикладу, відомий полководець династії Тан (Епоха, 618–907 рр.) Лі Цзін (李靖, 571–649 рр.) казав: «Зберемось ми чи ні, ми (у цій битві) одні».¹⁴ Врешті-решт, цей вираз у китайській мові став ідіомою, значення якої трактується як «подорожувати або діяти самотньо, без супроводу чи підтримки»¹⁵.

Таким чином, специфіка китайської колективістської філософії робить вірш «Мій шлях» та ідею об'єднання в ньому привабливими для китайського реципієнта. Це спонукає перекладача Ланя Маня підкреслювати цю тему у своєму перекладі, застосовуючи лексичні та граматичні трансформації з метою адаптації тексту для китайської аудиторії.

¹³ Одна з ключових категорій китайської філософії конфуціанства, що розглядалась як мірило управління державою та самовдосконалення.

¹⁴ Переклад з китайської з розмов Лі Вей Гуна (офіційний титул Лі Цзіна): *кит.* 《李卫公问对》卷下: 聚不聚, 为孤旅。

¹⁵ 孤旅的意思 – 查字典。URL: https://www.chazidian.com/r_ci_349c9039b21e55ce54e1c6a1c853e826/?ivk_sa=1024320u (дата звернення 29.05.2024).

Таблиця 2

Оригінал українською	Переклад китайською (1948 р.) Ге Баоцюаня	Переклад китайською (1987 р.) Ланя Маня	Переклад китайською (1995 р.) Лі Хая
Коли я погляд свій на небо зводжу, – Нових зірок на йому не шукаю,	当我看着空虚的天空， 我并不想看见新的星辰。 <i>Коли я дивлюсь у порожнє небо, Я не хочу побачити там нові зірки</i>	如果我把目光举向高空， 苦难是我找不到新出现的星， <i>Коли я звожу погляд до неба, Біда у тому, що я не можу відшукати там нових зірок</i>	即使将视线投向苍穹， 并非愁闷地找新星球； <i>Якщо (я) і здійсмаю погляд до небес, Зовсім не для того, аби у розпачі шукати нові зірки</i>

Наскрізнi образи китайської поезії

Леся Українка часто поєднувала свої роботи в цикли, виокремлюючи окремі романтичні образи, близькі українській культурі, тим самим акцентуючи на них увагу. Українська дослідниця Олена Огнева зазначає, що, зокрема, Ге Баоцюань у перекладі поезій Лесі Українки посилався на подібні тематичні асоціації. Разом з поезією «Мій шлях» він також переклав вірші «Надія», «Повсюди плач», «Вечірня година», «Грай, моя пісню». Тематична спорідненість перекладів поезій об'єднала їх у певний цикл, закріпившись словом «自由» (з *кит.* «воля»), яке зустрічалось у всіх 5 поезіях. Ге Баоцюань сам або ж за чияюсь допомогою відтворив особливості творчості Лесі Українки, а саме дотримання принципу єдності циклу [Огнева 1993].

Окрім цього, романтичні образи *природи* та *шляху* у вірші «Мій шлях» є близькими не тільки українській культурі, але часто зустрічаються і в китайській поезії. Зокрема, поезія доби династії Тан характеризується використанням природних образів (води, місяця, квітів, зірок), щоб описати емоції та почуття людини, тим самим підкреслюючи романтичність цих образів [Wang 2017]. Образи природи відображаються і в китайській новітній (Се Бінсін, 谢婉莹, 1900–1999 рр.) і сучасній (Шу Тін, 舒婷, 1972 р. н.) поезіях. До прикладу, Се Бінсін часто зверталася до образу *зірок* у своїй ранній творчості, розкриваючи тему митця та його місії, тим самим підтримуючи традиційний китайський образ спорідненості поета і природи [Murashevych 2010]. У поезії поетів-туманників¹⁶ романтичний образ *зірок* доповнюється новим тлумаченням. Так, у поезії Шу Тін «Минуле» (*кит.* 《往事二三》) поетеса підкреслює ідею світлого майбутнього образами *зірок* (*кит.* 星), місячного саява (*кит.* 月光) та дороги (*кит.* 路)¹⁷ [Ророва 2023]. В українській літературній традиції також спостерігається варіативність тлумачення образу *зірок* залежно від жанру й епохи: у фольклорі зоря асоціюється із жіночим образом, часто отримуючи персоніфікацію у вигляді доньки місяця; у християнстві – це символ світла, путівника й оберегу людини [Onishchenko 2020]. У вірші «Мій шлях» Леся Українка використовує романтичний образ *зірки*, підкреслюючи тему митця та пошуку власного шляху, який вона для себе визначила, що перегукується з китайською поетичною традицією.

Ге Баоцюань, Лі Хай та Лань Мань також неодноразово використовують лексему *зірка* (*кит.* 星), підкреслюючи мотив пошуку себе та свого майбутнього (табл. 2).

¹⁶ Туманна поезія – період у китайській літературі, початок якого умовно датується кінцем Культурної революції у 1976 р., а кінець припадає на середину 1980-х рр. Поезія характеризується переосмисленням недавніх історичних подій, пошуком нових форм та експериментами в області поетичного самовираження.

¹⁷ 舒婷诗选, URL: <http://www.shigeku.org/xlib/xd/sgdq/shuting.htm> (дата звернення 29.05.2024).

Таблиця 3

Оригінал українською	Переклад китайською (1948 р.) Ге Баоцюаня	Переклад китайською (1987 р.) Ланя Маня	Переклад китайською (1995 р.) Лі Хая
<p>Чи тільки терни на шляху знайду, Чи стріну, може, де і квіт барвистий? Чи до мети я певної дійду, Чи без пори скінчу свій шлях тернистий, – Бажаю так скінчити я свій шлях, Як починала: з співом на устах!</p>	<p>难道我只能找到荆棘? 或者会见到开花和多荫的花园? <i>Чи тільки терени я знайду?</i> <i>Або ж побачу квітучі та тіністі сади?</i> 难道我走不到光明的目的地, 很早就要结束这条荆棘的路? <i>Невже я так і не зможу досягти світлої мети,</i> <i>Чи скоро закінчиться цей терниста дорога?</i> 但不管路上我会遇到什么, 我用歌声开始, 再用歌声走完了我尘世的路。 <i>Та що б не зустріла я на своїй дорозі,</i> <i>Я починала зі співом,</i> <i>зі співом і завершу свій земний шлях</i></p>	<p>在这条路上我所遇到的是幽香的花朵还是荆棘; <i>Що я зустріню на цій дорозі</i> <i>Запахні квіти чи ж терени;</i> 我胜利地达到目的地, 还是因艰难在半途终止— <i>Чи дійду я до мети з перемогою,</i> <i>Або ж все закінчиться на півдорозі через труднощі –</i> 我要把罪恶之路走完坚决 象开始那样: 伴着歌再走向胜利! <i>Я рішуче подолаю цю грішну дорогу</i> <i>Як починала, з піснею, і далі до перемоги!</i></p>	<p>不论我路上满布荆棘, 或者是香花映照双目, <i>Неважливо, чи терниста моя дорога,</i> <i>Чи це запахні звіти затьмарили мої очі,</i> 不论能否走到目的地, 或者过早地中断险途, ————— <i>Неважливо, чи досягну я мети,</i> <i>Чи передчасно завершу небезпечну подорож, –</i> 只想走完路—————一种想望, ————— 像开始那样: 随口歌唱! <i>Лише хочу завершити цю дорогу...сподіваюсь...,</i> <i>Як і починала, з невимушеним співом!</i></p>

Концепція «пошуку шляху» перегукується з китайською філософією даосизму, яка стала підґрунтям для розвитку китайської традиційної пейзажної лірики [Murashkevych 2012]. Проте у вірші «Мій шлях» Леся Українка акцентує не на майбутньому, яке все ще є невизначеним, а на самому процесі шляху та пошуку себе. Тому замість традиційного концепту шляху – *Дао* (кит. 道) китайські перекладачі в назві та в тексті використовують поняття *дороги* (кит. 路) (табл. 3).

Важливими для китайської традиції є і образи *сонця* та *місяця*, які пов'язані із часовим простором, де *ранок* – час відродження сонця, а *вечір* – його смерті [Murashkevych 2012]. Тому образ ранньої весни, як символ початку та пробудження, в усіх трьох варіантах китайських перекладів відображається лексемою 《早春》 (табл. 4).

Отже, основний концепт та акцент на романтичних образах вірша «Мій шлях» є близькими для китайського реципієнта, що і зумовлює актуальність перекладу й емоційно наближає китайського реципієнта до провідної ідеї оригінальної поезії.

З метою наблизити свій переклад до китайського реципієнта, Ге Баоцюань та Лі Хай активно звертаються до традиційних у китайській культурі поетичних образів (табл. 5).

До прикладу, в перекладах використовується образ *темних хмар* (кит. 乌云). Часто цей образ у традиційній поезії описував чорне волосся жінки, заплетене в зачіску, що формою нагадувала хмарини. Так, китайський державний діяч періоду династії Сун

Таблиця 4

Оригінал українською	Переклад китайською (1948 р.) Ге Баоцюаня	Переклад китайською (1987 р.) Ланя Маня	Переклад китайською (1995 р.) Лі Хая
На шлях я вийшла ранньою весною І тихий спів несмілий заспівала	早春 时光我起程上路 半怯生生地轻歌慢哼, <i>Ранньою весною я вийшла у шлях, Сором'язливо наспівуючи (свій) легкий спів</i>	走上自己的路, 时在 早春 , 我羞怯怯把歌儿轻吟, <i>Йдучи своєю дорогою, ранньою весною, Я несміло, тихо заспівала пісню</i>	我在 早春 时就走上了路, 我走着和怯弱地唱着歌, <i>Я вирушила у дорогу ранньою весною, Я йшла, та несміло співала</i>

Таблиця 5

Оригінал українською	Переклад російською (1946 р.) С. Благініної	Переклад китайською (1948 р.) Ге Баоцюаня	Переклад китайською (1995 р.) Лі Хая
Я там братерство, рівність, волю гожу Крізь чорні хмари вглядіти бажаю	Свободу, Равенство и Братство золотое Я в темных тучах разглядеть стараюсь –	我只想 在乌云 中 能看见黄金的自由、博 爱和平等, <i>Я просто хочу у темних хмарах, Побачити золоту волю, братерство (загальну любов) та рівність</i>	我只想透过浓密乌云 看见那 博爱 、平等、自 由—— <i>Я просто хочу крізь густі, темні хмари, Побачити те братерство (загальну любов), рівність, волю</i>

(宋 朝, 960–1279 рр.) Лу Бін (卢炳)¹⁸ писав: «Краплі роси оросили зламану квітку, а у пишності темних хмарин видніється шпилька»¹⁹.

Окрім зачіски, образ темних хмар використовувався і для опису негоди. Історично стихійні лиха часто провокували знищення врожаю, а внаслідок і масовий голод населення. У китайській культурі подібні явища трактувались як «гнів неба». Поняття *небесного мандата* (кит. 天命) стало однією з ключових концепцій легітимізації влади правлячої династії починаючи з періоду Чжоу (周朝, 1046–256 рр. до н. е.), імператор отримує титул «син Неба» (кит. 天子), а отже, отримує дозвіл *Неба* на владу – мандат. У подальшому стихійні лиха часто були приводом до державних переворотів чи повстань як прояв втрати правлячою династією *небесного мандата*. Так, у вірші «Тунгуань»²⁰ поет династії Сун²¹ Ван Юаньлян (汪元量, 1241–1317 рр.) використовує образ *темних хмар*: «темні хмари зацьмарили сонце»²². Поет, описуючи пейзаж і свої почуття, розповідає про своє прощання з рідним домом, паралельно висловлюючи біль у зв'язку із занепадом держави. Отже, використання Ге Баоцюанем та Лі Хаєм традиційного китайського образу допомагає наблизити тексти адаптацій до культури реципієнта, а підкреслена негативна конотація чорних хмар передає не тільки сенс, але й емоції, вкладені в оригінал.

¹⁸ Роки життя Лу Біна точно невідомі, проте він був чиновником при дворі сунського імператора Гао-цзуна (1107–1187 рр.), тобто роки його життя припадають на початок XII ст. н. е.

¹⁹ 宋·卢炳 清平乐–汉典诗词。URL: <http://sc.zdic.net/song/0703/16/ea053917440b9ca75f505655a8a2eb0.html> (дата звернення 29.05.2024).

²⁰ Тунгуань (кит. 潼关) – округ в провінції Шаньсі.

²¹ Династія Сун (кит. 宋朝) – імператорська династія в Китаї 960–1279 рр.

²² Оригінал кит. «蔽日乌云拨不开».

Особливості перекладу фразеологізмів

Серед китайських теоретиків перекладу дискусія про форенізацію та доместикацію точилась у 1980-х рр. До прикладу, китайський дослідник Лю Інкай у своїй роботі «Доместикація – роздвоєний шлях перекладу» (англ. Domestication – The Forked Road of Translation) першим серед китайських перекладознавців порушив питання стратегій доместикації та форенізації²³. Виступаючи проти надмірного вживання стратегії доместикації, він наводить наступні 5 прикладів: зловживання чен'юями²⁴; зловживання словами класичної елегантності; зловживання алюзіями й образами; зловживання використання абстракції; зловживання використання заміни [Yang 2010].

На противагу цій думці, китайський перекладач, професор Пекінського університету Сюй Юаньчун (许渊冲, 1921–2021) підкреслює актуальність використання чен'юїв і традиційних китайських образів з метою увиразнення мови перекладу, обумовлюючи це відмінністю між східною та західною культурами [Xu 2000].

Лань Мань та Лі Хай також активно використовували чен'юї у своїх перекладах вірша «Мій шлях». Лі Хай відтворює лексему *наодинці* за допомогою стародавньої китайської ідіоми *маючи одну піку та коня* (кит. 单枪匹马), тобто без сторонньої допомоги. Окрім цього, за допомогою фразеологізму *结伴同行*²⁵ антитеза *наодинці / разом* із російського перекладу в китайській мові підсилюється, що не тільки наближає текст перекладу до культури реципієнта, але й зберігає форму поезії (кожен рядок містить 9 ієрогліфів). Лань Мань також використовує чен'юї у своєму перекладі. Наприклад, в останніх рядках першого стовпчика перекладач вживає фразеологізми «孤身跋涉» (подорожуючи наодинці) та «无路可寻» (неможливо знайти шлях) (табл. 6).

Специфіка перекладу реалій

У теорії перекладознавства переклад *реалій*²⁶ постає одним з найбільших викликів для перекладачів, окрім цього, подібні випадки дають нам змогу простежити трансформацію *своєї* культури до *чужої*. У перекладах вірша «Мій шлях» Ге Баоцюанем і Лі Хаєм таким цікавим прикладом є відтворення лексеми *братерство* (табл. 7).

У західній культурі ця лексема набуває вживаності з часів Французької революції і є частиною її гасла, яке ввійшло до французьких конституцій 1946 і 1958 років: «братерство, рівність, воля» (фр. *Liberté, Égalité, Fraternité*). Після успіхів Французької революції та популяризації її ідей гасло набуває світового поширення, не стали винятком і українські землі. У 40-х роках XIX століття під впливом соціально-політичних рухів було створено Кирило-Мефодіївське братство. Зважаючи на свою релігійну спрямованість, згідно з християнськими постулатами, братство пропагувало загальнолюдські цінності, зокрема ідеї свободи, рівності, справедливості та братерства [Луцький 2010].

У китайських перекладах вірша «Мій шлях» Ге Баоцюань та Лі Хай для перекладу лексеми *братерство* використовують китайський філософський термін «博爱», який означає «загальна любов» і походить з філософії моїзму²⁷, засновником якої був

²³ Liu Y. Domestication – the Forked Road in Translation. New Viewpoints on Translation / Yang Z., Liu X. (Eds.) Hubei, 1994, pp. 269–282.

²⁴ Чен'юї (кит. 成语) – китайська ідіома, яка складається із чотирьох ієрогліфів.

²⁵ 结伴同行 – досл. з кит. подорожувати з кимось, у компанії.

²⁶ Реалія – перекладознавча категорія. Реалії відображають культурний і соціально-історичний контекст та надають певного національного забарвлення.

²⁷ Моїзм – давньокитайська філософська школа, що становила конкуренцію конфуціанській філософській течії.

Таблиця 6

Переклад російською (1984 р.) П. Карабана	Переклад китайською (1987 р.) Ланя Маня	Переклад китайською (1995 р.) Лі Хая
Пути мы в одиночку не найдем, Вернее путь, коль вместе мы пойдём!	让我们结成可信的旅伴, 孤身跋涉, 无路可寻! <i>Давайте, станемо вірними попутниками, Адже подорожуючи наодинці, неможливо знайти шлях!</i>	单枪匹马难以找到路, 结伴同行才会走正途! <i>Одному важко знайти дорогу, Та спільна подорож, приведе до вірного шляху!</i>

Таблиця 7

Оригінал українською	Переклад китайською (1948 р.) Ге Баоцюаня	Переклад китайською (1995 р.) Лі Хая
Я там братерство , рівність, волю гожу Крізь чорні хмари вглядіти бажаю	我只想 在乌云中 能看见 黄金的自由、 博爱 和 平等, <i>Я просто хочу у темних хмарах, Побачити золоту волю, братерство (загальну любов) та рівність</i>	我只想 透过 浓密 乌云 看见 那 博爱 、平等、自由—— <i>Я просто хочу крізь густі, темні хмари, Побачити те братерство (загальну любов), рівність, волю</i>

китайський філософ Мо Цзи (墨子, 470–391 рр. до н. е.). Моїзм був доволі впливовою філософською школою у III–IV ст. до н. е., сформувавши більшу частину китайської політичної теорії, етики, логіки й епістемології раннього періоду, хоч згодом і поступився конфуціанству²⁸.

У трактаті Мо Цзи²⁹ висувається ідея народовладдя та рівності всіх людей, а поняття *загальної любові* виокремлюється як істинне. На противагу *загальній любові* Мо Цзи висуває концепцію *людинолюбства* (кит. 仁爱), одне із центрових понять у конфуціанському вченні, характеризуючи його як обмежену любов, що принесе лихо в Піднебесну³⁰. Мо Цзи обґрунтовував це тим, що обмежена любов зосереджена на піклуванні тільки про свою державу та сім'ю, що часто спонукає правителів починати війни проти інших держав або ж сім'ї ворогувати одна з одною задля досягнення егоїстичних цілей. Він також критикував державний бюрократичний апарат і систему, яка давала можливість отримувати певні посади завдяки зв'язкам, а не вмінням. Порівнюючи ідеї Мо Цзи та ідеї Французької революції, завдяки якій гасло «братерство, рівність, воля» здобуло поширення, можна помітити подібність загальних закликів. Французька революція відкидала ідеї абсолютизму й аристократії, а її завершення певною мірою знаменувало початок епохи демократизації, тим самим давши змогу нижчим прошаркам населення відстоювати свої права та загальну справедливість. Тобто, використавши поняття *загальної любові*, Ге Баоцюань та Лі Хай, окрім стратегії *доместикації*, використали метод *реномінації*³¹

²⁸ Stanford Encyclopedia of Philosophy: Mohism. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/mohism/#historical> (дата звернення 29.05.2024).

²⁹ Мо Цзи (кит. 墨子) – трактат вчення Мо-Цзи (назва якого є іменем філософа) та школи моїстів, датований приблизно IV ст. до н. е.

³⁰ 古诗文网: 墨子, 16章, 兼爱(下); 40章, 经(上)。URL: https://so.gushiwen.cn/guwen/bookv_85e5bae93284.aspx (дата звернення 29.05.2024).

³¹ Метод, який полягає у тому, щоб у перекладі тексту створювались нові номінації, еквівалентні номінаціям реалій чужої культури в тексті оригіналу.

задля наближення перекладу до китайського реципієнта та збереження конотації, закладеної в поняття *братерство*.

Висновки. Отже, у перекладі поезії «Мій шлях» Ге Баоцзоань, Лі Хай та Лань Мань здебільшого послуговуються стратегією доместикації, з метою наближення тексту перекладу до китайського читача. Використовуючи синтаксичні й лексичні трансформації, китайські перекладачі змогли відобразити превалювання китайської колективістської філософії та підкреслити образ згуртованості у своїх адаптаціях. Використовуючи *чен'юї* (单枪匹马, 孤身跋涉, 无路可寻, 结伴同行) та *реалії* (博爱) китайської культури, перекладачі не тільки вписують свій переклад у контекст *чужої* культури, але й відтворюють емоційну складову поезії, закладену Лесею Українкою в оригіналі. Незважаючи на те що всі три китайськомовні переклади використовували російські підрядники, текст перекладів сповнений романтичними образами, близькими як українській, так і китайській поетичній традиції. За допомогою традиційних китайських образів (*зірок, ранньої весни*) і мотиву пошуку шляху (підкресленого лексемою *дорога*) перекладачі емоційно наблизили китайського реципієнта до провідної ідеї та романтичності оригіналу, а використання традиційного образу *темних хмар*, дало змогу підкреслити основні акценти, нейтралізуючи гіперболізований революційно-піднесений настрій російських перекладів вірша, тим самим точніше передаючи атмосферу поезії. Окрім цього, історичні й соціально-політичні особливості розвитку китайської державності обумовлюють ідейну актуальність перекладу вірша «Мій шлях» для китайського суспільства різних періодів.

Імагологічний аспект дає змогу широко розглянути питання перекладу української прози та поезії китайською мовою, зосереджуючи увагу не тільки на проблемі еквівалентності, доречності вживання конкретних стратегій і стилістично-контекстуальному аналізу, але й на проблематиці відтворення чужої культури в контексті культури реципієнта. Таким чином, наявні багаточисленні китайськомовні переклади творчості Лесі Українки потребують подальших, глибших досліджень з погляду імагології.

ЛІТЕРАТУРА

Воробей О. С. Китайськомовні переклади творів Лесі Українки. *Леся Українка у світі перекладу (вибрані переклади європейськими та східними мовами)* : навчальний посібник / за ред. Н. О. Даниленко. Київ, 2021. С. 278–284.

Леся Українка. *Зоряне небо* / под ред. І. О. Денисюка. Львів : Каменяр, 1988. 77 с.

Луцький, І. М. Християнський соціалізм у федералістських поглядах кирило-мефодіївців і Т. Г. Шевченка / І. М. Луцький (Ред.). *Християнство як світоглядне джерело української держави і права* : монографія. Івано-Франківськ, 2010. С. 238–283.

Мірчук І. Світогляд українського народу. Спроба характеристики. *Науковий збірник Українського університету в Празі*. 1942. Том 3. С. 225–243.

Мурашевич К. Г. Жанрові особливості ранньої поезії Се Бінсін (1900–1999). *Сходознавство*, 2010, № 51, С. 94–108. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0000298751>.

Мурашевич К. Г. Китайський вільний вірш поч. ХХ ст.: Особливості змін у жанровій та стильовій парадигмах. *Сходознавство*, 2012. (57–58). С. 74–84.

Огнева О. Д. Канон фенлю і особистий шлях Лесі Українки. *Східний світ*, 1993. Вип. 2. С. 94–100.

Онищенко Ю. Образы солнца, зорі та місяця у творчості С. Васильченка. *Лінгвостилістичні студії*, 2020. Вип. 13. С. 121–127.

Леся Українка. Избранное / под ред. П. Антокольского, М. Бажана, Ал. Дейча, Вл. Россельса. Москва : ОГИЗ, 1946. 606 с.

Леся Українка. Стихотворения и поэмы. Том первый / под ред. Ал. Дейча. Москва : Государственное издание художественной литературы, 1950. 355 с.

Леся Українка. Избранные произведения / под ред. Ал. Дейча. Ленинград, 1951. 750 с.

Леся Українка. На крыльях песен / под ред. Ал. Дейча. Москва : Правда, 1971. 33 с.

Леся Українка. Избранное / под ред. Ал. Дейча. Москва : Правда, 1984. 431 с.

Cicero, Marcus Tullius. Cicero in twenty-eight volumes. Vol. 5, Chapter XIV: Brutus.

Liu Y. Domestication – the Forked Road in Translation. *New Viewpoints on Translation* / Yang Z., Liu X. (Eds.) Hubei, 1994, pp. 269–282.

Orator / translated from Latin by H.M. Hubbell. London: Harvard University Press, 1939, pp. 53–56.

Popova M. Conceptualization of beauty in the creativity of misty poets (poetry of Shu Ting and Gu Cheng). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 58. Том 2. С. 191–194.

Stanford Encyclopedia of Philosophy: Mohism. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/mohism/#historical> (дата звернення 29.05.2024).

Venuti, L. Translation, community, utopia. *The Translation Studies Reader*. / Venuti L. (Ed.). London and New York, pp. 468–489.

Wang, Q. P. The Expressive Forms of Natural Imagery in Chinese Poetry. *Advances in Literary Study*, 2017, Vol. 5, pp. 17–21.

Yang, W. Brief Study on Domestication and Foreignization in Translation. *Journal of Language Teaching and Research*, January 2010, Vol. 1, No. 1, pp. 77–80.

Zhilin R. The Influence of Cicero's Translation Theory on Translation Theory. *Journal of Education and Educational Research*, 2023. 5 (1), pp. 188–190.

孤旅的意思 - 查字典. URL: https://www.chazidian.com/r_ci_349c9039b21e55ce54e1c6a1c853e826/?ivk_sa=1024320u (дата звернення 29.05.2024).

古诗文网: 墨子, 16章, 兼爱 (下); 40章, 经 (上). URL: https://so.gushiwen.cn/guwen/bookv_85e5bae93284.aspx (дата звернення 29.05.2024).

孔子, 论语: 颜渊, 11. URL: <https://ctext.org/analects/yan-yuan/zhs> (дата звернення 29.05.2024).

舒婷诗选. URL: <http://www.shigeku.org/xlib/xd/sgdq/shuting.htm> (дата звернення 29.05.2024).

宋·卢炳 清平乐 - 汉典诗词. URL: <http://sc.zdic.net/song/0703/16/eaa053917440b9ca75f505655a8a2eb0.html> (дата звернення 29.05.2024).

许渊冲, 新世纪的新译论. 中国翻译, 2000, 卷. 3, 3–7 页。

REFERENCES

Antokol'skij P., Bažan M., Dejč Al., Rossel's Vl. (1946), *Lesâ Ukrainka, Izbrannoe*, OGIZ, Moskow, 606 p. (In Russian).

- Cicero, M.T. (1939), *Cicero in twenty-eight volumes. Vol. 5, Chapter XIV: Brutus. Orator*, translated by Hubbell. H.M., Harvard University Press, London, pp. 53–56.
- Dejč Al. (1950), *Lesâ Ukrainka. Stihotvoreniâ i poemy. Tom pervyj*, Gosudarstvennoe izdanie hudožestvennoj literatury, Moskow, 355 p. (In Russian).
- Dejč Al. (1951), *Lesâ Ukrainka. Izbrannye proizvedeniâ*, Leningrad, 750 p. (In Russian).
- Dejč Al. (1971), *Lesâ Ukrainka. Na Kryl'âh Pesen*, Pravda, Moskow, 33 p. (In Russian).
- Dejč Al. (1984), *Lesâ Ukrainka, Izbrannoe*, Pravda, Moskow, 431 p. (In Russian).
- Denisûk I. (1988), *Lesâ Ukrainka. Zorâne nebo*, L'viv, Kamenâr, 1988. 77 p.
- Gu lu de yi si – cha zi dian*. Available at: https://www.chazidian.com/r_ci_349c9039b21e55ce54e1c6a1c853e826/?ivk_sa=1024320u (accessed 29 May 2024). (In Chinese).
- Gushi wen wang Mozi zhang, jian'ai (xia), jing (shang)*. Available at: https://so.gushiwen.cn/guwen/bookv_85e5bae93284.aspx (accessed 29 May 2024). (In Chinese).
- Kong Zi. *Lun Yu: Yan Yuan, II*. available at : <https://ctext.org/analects/yan-yuan/zhs> (accessed 29 May 2024). (In Chinese).
- Liu Y. (1987), “Domestication – the Forked Road in Translation”, in Yang Z., Liu X. (Eds.), *New Viewpoints on Translation*, Hubei Education Press, Hubei, pp. 269–282.
- Lutskyi, I. (2010), “Khrystyianskyi sotsializm u federalistskykh pohliadakh kyrylo-mefodiivtsiv i T.H.Shevchenka”, in Lutskyi, I. (Ed.), *Khrystyianstvo yak svitohliadne dzherelo ukraïnskoi derzhavy i prava: Misto Nv , Ivano-Frankivsk*, pp. 238–283. (In Ukrainian).
- Mirchuk, I. (1942), “Svitohliad ukraïnskoho narodu. Sproba kharakterystyky”, *Naukovyi zbirnyk Ukraïnskoho universytetu v Prazi*, Vol. 3, pp. 225–243. (In Ukrainian).
- Murashevych K. (2010), “Zhanrovi osoblyvosti rannoi poezii Sie Binsin (1900–1999)”, *Skhodoznavstvo*, No. 51, pp. 94–108.
- Murashevych, K. (2012) “Kytaiskyi vilnyi virsh poch. XX st.: Osoblyvosti zmin u zhanrovii ta stylovii paradyhmakh”, *Skhodoznavstvo*, Vol. (57–58), pp. 74–84. (In Ukrainian).
- Ohneva, O. (1993), “Kanon fenliu i osobystyi shliakh Lesi Ukrainky”, *Skhidnyi svit*, Vol. 2, pp. 94–100. (In Ukrainian).
- Onyshchenko, Yu. (2020), “Obrazy sontsia, zori ta misiatsia u tvorchosti S. Vasylchenka”, *Linhvostylistychni studii*, Vol. 13, pp. 121–127.
- Popova, M. (2023), “Conceptualization of beauty in the creativity of misty poets (poetry of Shu Ting and Gu Cheng)”, *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, No. 58, Vol. 2, pp. 191–194.
- Shuting shi xuan. Available at: <http://www.shigeku.org/xlib/xd/sgdq/shuting.htm> (accessed 29 May 2024). (In Chinese).
- Song: Lu Bing, Qingping le – han dian shici. Available at: URL: <http://sc.zdic.net/song/0703/16/ea053917440b9ca75f505655a8a2eb0.html> (accessed 29 May 2024) (in Chinese).
- Stanford Encyclopedia of Philosophy: Mohism. Available at: <https://plato.stanford.edu/entries/mohism/#historical> (accessed 29 May 2024).
- Venuti, L. (2000). “Translation, community, utopia”, in Venuti L. (Ed.), *The Translation Studies Reader*. Routledge, London and New York, pp. 468–489.

Vorobei O. (2021), “Kytaiskomovni pereklady tvoriv Lesi Ukrainky”, in Danylenko. N. (Ed.), *Lesia Ukrainka u sviti perekladu (vybrani pereklady yevropeiskymy ta skhidnymy movamy)*: 2nd ed., Kondor, Kyiv, pp. 278–284. (In Ukrainian).

Wang, Q.P. (2017), “The Expressive Forms of Natural Imagery in Chinese Poetry”, *Advances in Literary Study*, Vol. 5, pp. 17–21.

Xu Y. (2000), “Xin shiji de xin yi lun”, *Zhongguo fanyi*, Vol. 3, pp. 3–7. (In Chinese).

Yang, W. (January 2010) “Brief Study on Domestication and Foreignization in Translation”, *Journal of Language Teaching and Research*, Vol. 1, No. 1, pp. 77–80.

Zhilin R. (2023) “The Influence of Cicero's Translation Theory on Translation Theory”, *Journal of Education and Educational Research*, Vol. 5 (1), pp. 188–190.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2024